GENERAȚIILE ȘI DILEMELE LOR

Autor: Virgil Iordache | 19 mai 2022

Redacția Syntopic vă propune în această perioadă tema „Despre provocările fiecărei generații”. În acest sens, dorim să îi mulțumim invitatului nostru, Virgil Iordache, pentru că și-a făcut timp să se gândească la această problemă și să împărtășească cu noi răspunsurile sale la câteva întrebări relevante.

1. Generația părinților noștri (ai membrilor redacției Syntopic) a trăit între două lumi: în comunism, o lume lipsită de libertate și plină de lipsuri, a înfăptuit apoi Revoluția și a văzut România din perioada sa de tranziție, a anilor 2000, până în prezent. În comparație cu această generație, viața tinerilor de acum poate părea mult mai lesnicioasă; totuși, iată că și timpurile în care noi ne maturizăm au adus cu sine o criză economică, o pandemie și, din nefericire, și un război. Ce poate învăța tânărul de astăzi din modelul generației anterioare pentru a putea depăși vicisitudinile la care este expusă generația sa?

Tema abordată de Syntopic săptămânile acestea este una foarte dificilă practic și intelectual. Este dificilă practic pentru că angajează relații umane efective, orice răspuns neputând fi neutru în termeni de consecințe, iar aceste relații sunt dintre cele mai sensibile, anume relațiile dintre părinți și copii, mentori și ucenici, oameni înțelepțiți, eventual, de viață, și tineri în drum spre această eventuală stare sufletească și a minții. Dacă maturii vor vorbi sapiențial, atunci mai degrabă îi vor îndepărta pe cei mai mulți dintre tineri, iar dacă vor acționa juvenil pentru a fi asemenea lor, atunci o șansă de a oferi ceva de folos va fi ratată. Aceste riscuri sunt mai mari în scris, unde faptele nu pot vorbi de la sine, decât în dialogul viu, cu potențial ziditor mai mare.

Este dificilă intelectual pentru că implică reflexivitate existențială și evaluarea obiectivă a propriei situări în alte timpuri, sau a situărilor sociale, fără ca aceste timpuri să fie destul de îndepărtate pentru a putea fi, cei mai mulți dintre noi, detașați de ele. Tocmai de aceea istoria nu se scrie, pentru a trage învățăminte din ea, decât după mai multă vreme.

Din câte pot să îmi dau seama, fiecare persoană este unică, fiecare prietenie este unică,

rețeaua de relații umane a cuiva este și ea unică, și nu există în realitate ceea ce numim generații la scară națională sau internațională altfel decât ca un fapt cultural care structurează discuții de felul celei de acum. Dacă dorim să dăm o consistență mai mare noțiunii de generație, poate că am putea focaliza pe un grup profesional sau social restrâns, care împărtășește anumite preocupări și teme comune: generație de oameni politici, generație de poeți, de alpiniști, de filosofi fenomenologi, de gânditori din științele politice etc. În momentul în care am focaliza, în funcție de preocupările noastre efective, am putea identifica modele, contramodele, care să ne fie de folos și, dacă avem înclinații către gândirea filosofică, am putea observa invariante, structuri care să ne ajute înțelegerea (o abordare este aici).

Dar oare de asta au nevoie tinerele și tinerii de la cei mai în vârstă? Fără îndoială că nu. Ei au nevoie de susținere necondiționată, de implicare treptată și de repere pe care să le poată depăși mai târziu prin propria lor dezvoltare. Adică exact de ceea ce comunismul nu oferea în mod programatic, prin anularea persoanei, masificare, planificare raționalistă, tot ce știm. Nu știu cum se poate depăși trauma unei pandemii sau a unui război, știu numai cum se poate ieși din mentalitatea comunistă, dar această cunoaștere nu e de nici un folos celor care nu au trăit comunismul și mă bucur că nu am cui să o împărtășesc.

Nu cred că există vieți mai ușoare și vieți mai grele, toate viețile sunt complexe, pline de bucurii și suferințe, iar persoanele se află, sau nu se află, în evoluție personală de-a lungul lor. E preferabil să fim ancorați la izvoarele de înțelepciune ale lumii decât să redescoperim totul de la zero. Pentru asta trebuie găsite persoanele care schimbă vieți, iar întâlnirile cu ele nu trebuie ratate. E bine să fim atenți, în stare de trezie, să căutăm discret, fără a fi ceva obsesiv, cu o stare de deschidere a inimii și a minții, iar cele de folos vor veni. Când vor veni, să avem grijă să dăm și altora din ce am câștigat, pentru că nu este al nostru în sensul de proprietate, indiferent cât de mare ne-a fost efortul personal, este prin intermediul nostru. E preferabil, oricât de greu ar fi, să cultivăm evoluția personală de-a lungul întregii vieți, fără ca ea să fie un scop în sine, ci o cale pentru mai bine după semnele pe care ni le dau propriile fapte și atitudini.

2. Dacă prima întrebare privește înspre contingențe istorice, am dori acum să vă cerem opinia cu privire la probleme de natură internă legate de dezvoltarea individului. Pentru a ne desăvârși cu adevărat, avem nevoie atât de o formare morală, sau umană, cât și una intelectuală; mai mult, pentru a ne putea aduce contribuția în sfera socială, această formare trebuie să primeze, cel puțin din punct de vedere temporal. Care sunt, în opinia dumneavoastră, instrumentele prin care putem porni pe această cale formativă? Sunt ele de natură pragmatică și/sau metafizică?

Nu știu care este ordinea corectă, dacă trebuie început cu pragmaticul sau cu metafizicul. Cine trăiește într-un context social pragmatic deficitar poate simți nevoia să înțeleagă metafizicul, pentru a avea temeiuri în care să ancoreze pragmaticul. Cine are o viață sănătoasă practic din familie și un climat social favorabil bunei viețuiri poate să găsească metafizicul ca redundant, costistor, fără folos. Important e ce faci cu ceea ce știi practic să faci, și la ce folosești mai departe cunoașterea abstractă, decuplată de acțiune, dacă o deții. Observăm că întrebarea dvs. ar câștiga și dacă ne-am întreba despre scopuri, nu numai despre instrumentele de folos.

Eram odată la un curs de etică a secolului al XX-lea în calitate de student și profesorul ne-a prezentat un argument etic destul de constrângător care depindea de ideea de scop determinat. Apoi ne-a invitat să formulăm contraargumente și ni le respingea. Am formulat și eu unul și anume de ce trebuie să alegem scopul determinat respectiv. A fost întrebarea la care nu a putut să ofere un contraargument, pentru că depășea însăși structura problemei pe care o propusese, punând în discuție realitatea scopurilor determinate, acelea pe care nu le alegem, sunt naturale, sau sunt cumva impuse nouă într-un fel constrângător. În naivitatea mea, nici nu îmi trecea prin cap că există astfel de scopuri, pentru mine totul era ales, dar transformasem această realitate interioară într-o chestiune de filosofie… Acum știu că se poate trăi o viață poate mai bună și mai ușoară având scopuri determinate, sau cvasi-determinate, pe care nici nu le pui în discuție. Libertatea mare e foarte costisitoare și nu o pot recomanda decât celor care vor să își asume costurile ei în propria lor viață, deși se zice că trăim într-o astfel de societate, în care oamenii sunt liberi. Dar ce putem face toți este să ne cultivăm libertatea mai mult, sau mai puțin, asemenea unei grădini. Libertatea nu trebuie abandonată, o țară cu grădini ale libertății cultivate, aranjate, este o țară respirabilă.

3. Se discută adesea despre „generation gap”, o sumă de diferențe care, în mod aparent, nu permite dialogului intergenerațional să aibă loc. Sunteți de părere că acest fenomen este unul real? Dacă da, cum credeți că pot fi depășite aceste diferențe?

Nu cred că diferențele dintre oamenii de diferite vârste trebuie depășite. Ele trebuie cunoscute, înțelese, acceptate și, eventual, gestionate în așa fel încât proiectele comune să nu devină imposibile. Pentru asta sunt suficiente standardele vieții civilizate, ale bunului simț. Nu trebuie nici reificate, rigidizate, ci mai degrabă privite ca depinzând de procese multiple, pe care într-un moment de observare avem tendința să le vedem ca fixe. Din această evaluare fixă apar prejudecățile.

E adevărat că prejudecățile sunt o scurtătură cognitivă uneori de folos, dar după o primă încadrare a interlocutorului folosind prejudecățile depre generație, grup social etc., o atitudine deschisă va permite personalizarea relației respective, aducerea ei în termeni

inter-personali reali, dacă se dorește. Între persoane cu diferențe de vârste de zeci de ani asta poate dura câțiva ani, timp în care nici familiaritatea excesivă, nici distanța formală nu sunt de folos. E nevoie de experiențe comune recurente. Unii ar spune că ele pot fi și încurajate de anumite instituții, nu cred că e absolut necesar, însă anumite practici sociale stabile e de dorit să existe.

Personalizarea interacțiunii nu e neapărat necesară, nu e un scop în sine, poate foarte bine să se păstreze distanța, iar cunoașterea reciprocă să fie minimă. De exemplu doi oameni se pot cunoaște prin ce scriu public și se pot stima, nu trebuie neapărat să fi băut o cafea împreună sau să se fi plimbat prin parc.

„Generation gap” surprinde ceva real numai când e vorba de spectre foarte înguste de preocupări ale oamenilor. În momentul în care paleta de interese devine mai vastă, suprapunerile sunt inevitabile. Din această perspectivă, momentele când apare tema sus pe agendă, discuțiile sunt mai degrabă unele de sărăcie existențială. Nu poate exista generation gap între oameni care se raportează existențial la textele sacre creștine, de exemplu, fără ca prin asta să însemne că oamenii pot avea foarte multe aspecte ale vieții diferite. Fondul va fi cel general uman, iar diferențele vor fi cunoscute și respectate, sau uneori ignorate, de ce nu. Solitudinea este și ea ceva de folos, cel puțin din când în când.

Imagine: Pexels